

הערכת מפת "איתור שטחי תמורה" ומסמך "סיכום הבנות"

הנתונים הבאים עולים ממפת "איתור שטחי תמורה" ומסמך "סיכום הבנות בנושא החוק להתיישבות הבדואים בנגב", שנמסרו לוועדת הפנים הזנה בהצעת החוק להסדרת התיישבות הבדואים, בעקבות דרישתם של יו"ר הוועדה וחברי כנסת. מסמך ההבנות והמפה שצורפה אליו מבטאים את ההסכם שנחתם בין נציג הבית היהודי, השר אורי אריאל, לבין משרד ראש הממשלה.

לנייר זה מצורפת מפה שעובדה על ידי 'במקום' לצורך המחשת הפגיעה הצפויה בקרקעות ובכפרים הבדואים.

1. המפה חלקית:

מפת "איתור שטחי תמורה" מתייחסת רק לאזורים שמזרחית לבאר-שבע- במשולש ב"ש/ערד/דימונה - שהם אזור הכפרים הלא מוכרים. מסמך "סיכום הבנות" – מתייחס לשטח רחב יותר בהקשר של "הקרקעות שיוחזרו למדינה".

משמעות:

- המפה אינה מלמדת כלל על תביעות הבעלות ביישובי המועצה האזורית אבו בסמה (לשעבר), שהינם יישובים מוכרים (היום מ"א אל-קסום ומ"א נווה מדבר) וכן בשטחי העיירות, וכן על תביעות באזור מערב הנגב.
- מסמך "סיכום הבנות" – מציין את היקף השטחים "שיוחזרו למדינה" אך לא ברור מיקומם המדויק.

2. סוגי השטחים המתוארים:

המפה מבחינה בשלוש קטגוריות: שטחים "לתמורה והתיישבות"; שטחים "לתמורה"; ושטחים ש"חוזרים" למדינה.

משמעות:

- המושג "חוזרים" שנוי במחלוקת, שכן שטחים אלו מעולם לא היו קרקעות מדינה, כי אם בבעלותם של הבדואים ובתביעה.
- גם שטחים בתביעה, שהמדינה קבעה להם ייעודי קרקע צבאיים אך לא עשתה בהם שימוש, עוברים לידיה במקום להקדישם לטובת הקהילות בנגב.

3. שטחים "להתיישבות ולתמורה בקרקע":

שטחים אלה הם בהיקף של 140,000 דונם וכולם נופלים על "אזור החיפוש". זהו אזור שייעוד הקרקע המסומן שלו בתוכנית מטרופולין באר שבע הינו "נוף כפרי חקלאי משולב". על פי תכנית המטרופולין, באזור זה ניתן להקים יישובים חדשים או להרחיב יישובים קיימים, ללא קשר לזהות התושבים.

משמעות:

- על פי תכנית המטרופולין אזור החיפוש שטחו כ- 210,000 דונם. לפיכך, "אזור החיפוש" שבו ניתן להקים יישובים או להרחיב קיימים, צומצם בכ- 70,000 דונם, כלומר ב- 30%.

- לא ברור היקף השטח שייועד להתיישבות והיקף השטח שייועד לתמורה. אין סימון ברור ומובטח של שטחי התיישבות.
- בהתאם לתכנית המטרופולין, כל פתרון תכנוני שיינתן במסגרת שטח זה (נוף כפרי חקלאי משולב) מטרתו להביא לריכוז ולפינוי האוכלוסייה הבדואית.
- על פי מסמך "סיכום הבנות" – גם מתוך שטח זה לא תהיה היענות לתביעות בעלות (והם למעשה "יוחזרו" למדינה). במסמך 'סיכום הבנות' צוין כי בשלב זה לא ניתן להעריך את היקף השטחים ש"יוחזרו" למדינה, מתוך השטחים לתמורה להתיישבות.

4. שטחים "לתמורה" בקרקע:

השטחים בהם יוכלו התובעים לקבל תמורה קרקעית הם כ- 30,000 דונם, הנמצאים בשוליים המזרחיים של המטרופולין. על פי הצעת החוק, שטחי התמורה הם חקלאיים בלבד (שמהם יופחתו מגרשי המגורים).

משמעות:

- שטחי התמורה המסומנים רובם אינם אפקטיביים לפעילות חקלאית כלשהי. לא אפשרות לעיבוד חקלאי משמעותי ולבנייה – רובם של קרקעות אלה יותרו ריקות.
- בחלק מהשטחים לתמורה מצויים יישובים בדואים, שיידרשו להתפנות (כמו הכפר ע'זה, אל בחירה, קטאמת).
- רוב השטחים לתמורה מצויים בשטחי תביעות בעלות. תובעי בעלות בדואים יפוצו בקרקע השייכת לתובעי בעלות אחרים אשר חלקם יושב על קרקעותיהם. במילים אחרות, לצורך תמורה בקרקע ידרשו תובעי בעלות שיושבים על קרקעותיהם באזור המדובר, להתפנות ולהעבירה לבדואים אחרים. מדובר על המשך השימוש בפרקטיקה בעייתית שאינה ישימה.

5. שטחים המוגדרים "חוזר" למדינה:

- השטחים של תביעות בעלות שנלקחים על ידי המדינה על פי האזור המופיע במפה הם: כ- **150,000 דונם** (מסומנים בסגול). נוסף לכך, על פי "מסמך ההבנות" "יוחזרו" למדינה שטחים נוספים: **100,000 דונם** מהשטחים המוחזקים שאינם נתבעים; **200,000 דונם** שטחי תביעות בלתי מוחזקות. שטחים נוספים שלא ניתן לאתר בשלב זה את מיקומם במפה ונמצאים "בשטחים לתמורה ולהתיישבות".

משמעות:

- רוב הקרקעות יופקעו מידי האוכלוסייה- מעל 350,000 דונם (מתוך כ- 600,000 דונם תביעות), ועוד 100,000 דונם שאינם בתביעות בעלות, שעל רובם יושבת אוכלוסייה שהועברה לשם בהוראת המדינה.
- בשטחים המוגדרים "חוזרים" למדינה חייה אוכלוסייה גדולה, שתאולץ להתפנות (הכפרים עווגיאן, סעווה, אום מתנאן, אל סר, באט א-סריעה ואחרים).
- כפרי העקורים היושבים על קרקעות מדינה יידרשו להתפנות (זרנוק, וואדי אל נעם, אלסר, עתיר ואום אל חירן, תל ערד ואחרים).
- הכפר אלעירא הוכר במסגרת תכנית מטרופולין באר שבע וזכה ל"סמל יישוב" אך שטחו נלקח על ידי המדינה ואינו מיועד להתיישבות.

6. פינוי אוכלוסייה:

מימוש הצעת החוק להסדרת התיישבות הבדואים בנגב, כפי שעולה ממסמך ההבנות ממפת איתור שטחי תמורה מצריכה פינוי מאסיבי של האוכלוסייה הבדואית. אין בידינו נתונים מדויקים, אך ניתן להעריך על פי מפת המבנים המצורפת, שמדובר ברבבות רבות של תושבים אף מעבר למצוין בדו"ח בגין (3,000 משפחות).

משמעות:

עשרות אלפי אנשים ידרשו להתפנות מבתיהם ומקרקעותיהם.

7. פגיעה בכפרים:

כל הכפרים הבדואים נפגעים הן המוכרים והן הלא מוכרים, גם אלה שנמצאים ב"שטחי התמורה וההתיישבות", הן מפינוי והן מהפקעת קרקעות.

משמעות:

- כפרים הנמצאים מחוץ לאזור שטחי תמורה והתיישבות, יפגעו באופן אנוש וכל תושביהם ידרשו להתפנות (בהערכה גסה כ- 18 כפרים).
- עבור יתר הכפרים – החלק שיידרש להתפנות אינו ידוע. יש לזכור שהמטרה המוצהרת היא להקים יישובים חדשים "קומפקטיים" – ועל כן ייתכן כי הרוב המוחלט של האוכלוסייה יצטרך להתפנות.

8. יישובים בתהליכי תכנון או בבחינה:

המפה מסמנת איתורים נוספים להתיישבות: הרחבת שגב שלום ורמת ציפורים – בהליכי תכנון (איתור מס' 1 ואיתור מס' 4); רכמה ואבו סולוב – בבחינה.

משמעות:

- תכנית הרחבת שגב שלום – תמ"מ/4/14/23/2 מיועדת לריכוז כל האוכלוסייה בכפרים שלאורך כביש 40 בסמוך לכלא ב"ש ועד לצומת הנגב. התכנית אושרה במועצה הארצית למרות שרובה המוחלט של האוכלוסייה המיועדת ליישוב, כ- 14,000 תושבי וואדי אל נעם מתנגדים לה.
- תכנית רמת ציפורים – תמ"מ/4/14/65 הופקדה במועצה הארצית. התכנית מיועדת לריכוז ולפינוי ההתיישבות לאורך כביש 40 משדה בוקר ודרומה, ליישוב חדש רמת ציפורים. רוב האוכלוסייה המיועדת מתנגדת לתכנית.